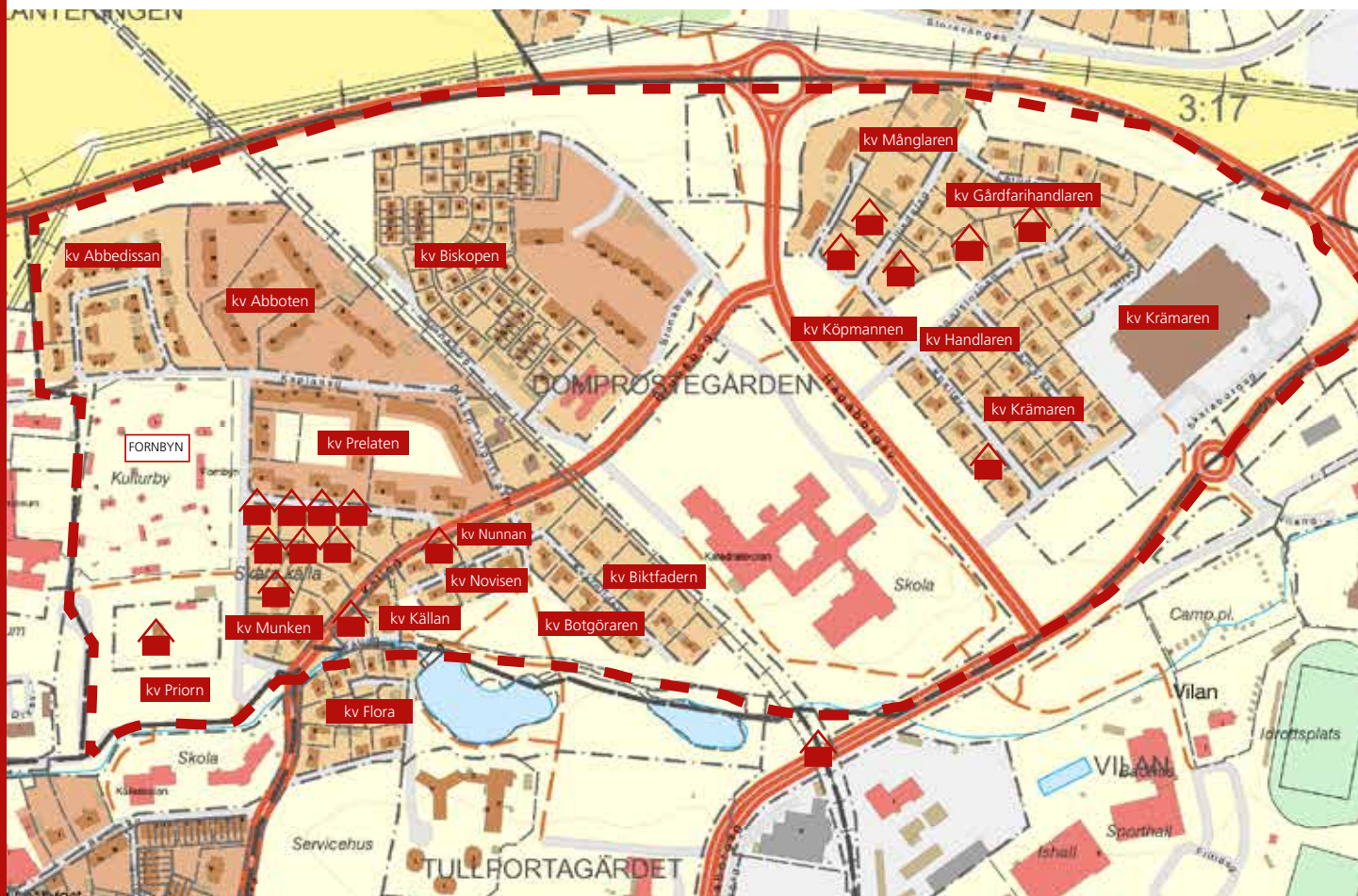

SKARA

Domprostegården

DOMPROSTEGÅRDEN

Berörda kvarter

Abbedissan, Abboten, Biktfadern, Biskopen, Botgöraren, Flora, Gärdfarihandlaren, Handlaren, Krämare, Köpmannen, Källan, Munken, Månglaren, Novisen, Nunnan, Priorn, Prelaten.

Byggnader som är välbevarade och värda att ta lite extra hänsyn till vid framtida förändringar:

- Bengtstorpsgatan 5 (Gärdfarihandlaren 11)
- Bengtstorpsgatan 9 (Gärdfarihandlaren 9)
- Domprostegatan 1 (Priorn 1)
- Domprostegatan 10 (Munken 38)
- Domprostegatan 12B (Munken 32)
- Domprostegatan 12D (Munken 34)
- Domprostegatan 12E (Munken 35)
- Kanikegatan 11 (Munken 14)
- Kanikegatan 5 (Munken 23)
- Kanikegatan 7 (Munken 22)
- Kanikegatan 9 (Munken 15)
- Knallevägen 12 (Krämare 25)
- Källegatan 10 (Källan 1)
- Källiden 6 (Nunnan 2)
- Liljedalsgatan 1 (Månglaren 1)
- Liljedalsgatan 2 (Gärdfarihandlaren 1)
- Liljedalsgatan 3 (Månglaren 2)

TUSEN ÅRS HISTORIA, TUSEN MÖJLIGHETER FRAMÅT.

Skara är en stad med en lång och levande historia. Men det är också en plats för ständig förändring och utveckling i stort och smått.

Ett av mina uppdrag som stadsarkitekt är att se till att göra plats för det nya utan att äventyra dagens kvaliteter. Ibland uppstår spänningar mellan dagens behov och önskningar och stadsrummets långsiktiga värden, men oftast kan man hitta en väg där förändring kan ske med respekt för det gemensamma arvet.

Ambitionen med denna skrift är att beskriva stadens bostadsbebyggelse: område för område, 1990-tal såväl

som 1890-tal, det fantastiska likaväl som det mindre fantastiska. Vi försöker sätta fingret på områdets karaktär och därigenom underlätta för den som går i tankar om att bygga ut eller måla om.

Förhoppningsvis kan detta bidra till en gemensam bild av vad vi är satta att förvalta, och en ökad medvetenhet om vad som är värt att värna. Kanske får vi tillsammans också syn på vår stad ur en lite annan vinkel.

ANDERS KYRKANDER
stadsarkitekt

Till vänster: Domprostgården som fick ge namn åt en modernistisk stadsdel. Till höger: Lerlidsgatan 4 från 1977 med stort valmat tak och brett takutsprång. Villor av den här typen betecknas ibland som bungalowstil. Mellersta raden till vänster: 1970-tal håller på att bli 1980-tal på Gårdfarivägen och formspråket blir mer lekfullt, men fortfarande tungt. Nedersta raden till vänster: Vy inifrån kvarteret Prelatens innergård mot Kanikegatan. 1950-talets stadsplanering i tre lager byggnader, ackompanjerat av lekplatsen och den väl tilltagna gröna innergården. Längst bort syns radhusen i kvarteret Munken. Nederst till höger: Lekplats på innergården i kvarteret Abboten. Formspråket är uppstramat och byggandet mer industrialiserat än tidigare. Bebyggelsen här uppfördes mellan 1963 och 1966 och ritades av Björn Näsval.

DOMPROSTEGÅRDEN – VID STADENS NORDÖSTRA UTFART

Till vänster: De två husen på Källegatan 10 och Källegatan 14 var från början väldigt lika varandra, vilket kan vara svårt att tro idag. Källegatan 10, närmast kameran, har till skillnad från grannen fått behålla sin ursprungskaraktär från 1940. **Till höger:** Mustigt tegel och fina koppardetaljer på Källegatan 9 från 1958. **Nederst:** Trots att de fem radhusen i kvarteret Munken i själva verket utgörs av två snarlika varianter, upplevs de genom den enhetliga utformningen som en väl sammanhållen helhet. Notera de tidstypiska balkongfronterna i två kontrasterande kulörer, de vita betongpelarna och de asymmetriska sadeltaken som kragar ut över balkongerna som ett integrerat väderskydd. Foto: Ulf Larsson, Västarvet.

Domprostegården är stadsdelen som kom att växa upp i Skaras nordöstra utkant. Öster och norr om Domprostgården, som fick ge sitt namn till stadsdelen, började den nya bebyggelsen växa fram på 1950-talet och idag domineras stadsdelen av modernismens och rekordårens bebyggelse. Den äldre bebyggelse som var stadsdelens utgångspunkt integrerades i det nya och skapar idag tidsperspektiv i den modernistiska dominansen.

Stadsdelen avgränsas i söder av Drysan, och (den en gång grävda) Viktoriasjön, och i norr av Brogårdsvägen. Källegatan efter bron över Drysan, präglas av närheten till Viktoriasjön, läget vid Domprostgården och stigningen mot nordost utifrån Drysans dalgång. Det är glesst och grönt och Stortorget och Domkyrkan känns avlägsna. Känslan av utkant och att detta var en plats för ankomst och avfärd var säkert påtaglig innan rekordårens Domprostegården byggdes ut.

Med Viktoriasjön som utsikt breder Källiden och Kvarnliden ut sig nedanför Källegatan. Här förtätades bebyggelsen med ny villabebyggelse på 1960- och 1970-talen. De yngre mexitegelfasaderna löser av de något äldre mustigt mörkröda tegelfasaderna. Här finns några fina exempel på bebyggelse från tiden, bland annat Källiden 6 från 1968.

VÄSTER OM JÄRNVÄGEN

Till vänster: En originell och homogen tegelfasad och därtill glaserade takpannor får den här byggnaden på Källiden 6 att sticka ut. Den byggdes 1968.
Till höger: Lamellhus i kvarteret Prelaten från 1958 ritade av Drott Gyllenberg.

Alldeles intill Domprostgården möts vi av villor och radhusbebyggelse i kvarteret Munken. Byggnaderna har tidstypiska drag av svensk 1950-talsarkitektur. Den är en fortsättning på 1930-talets funktionalism, men ändå tillbakablickande och nästan nationalromantisk i utsmyckande detaljer, lekfull färgsättning och högkvalitativa material. I kvarteret Prelaten, norr om Munken, möter vi stilen i flerbostadshusform, med kringbyggda gårdar och oregelbunden rumsbildning mellan huskropparna. Skaras dåvarande stadsarkitekt, Drott Gyllenberg, har satt sin prägel på området genom att ha ritat både planen för området och flera av husen i kvarteret Munken och Prelaten. Här finns också en säregen pann- och tvättcentral från 1951 och en numera nedlagd servicebutik byggd 1975.

1960-talets byggande förenklades och industrialiserades allt mer. Skillnaderna mellan hustyperna i kvarteren Prelaten och det norr om liggande Abboten är vid en

första anblick inte så stora, men i detaljer, balkongernas utformning och entrépartierna märks att varje byggnads (eller kvarters) egna uttryck fått stå tillbaka för ett mer rationellt och likriktat byggande. Strävan att bygga bort bostadsbristen gick hand i hand med byggandets tekniska utveckling. Ändå finns i kvarteret Abboten vissa utmärkande detaljer, som de uppdelande röda träpanelerna i fasaderna och de klinkerförsedda portöppningarna. Det är trots allt detaljer som för boende kan bli identitetsskapande och ge hemmakänsla.

Till vänster: En anslående tegelfasad i kvarteret Prelaten. Notera de franska balkongerna med smidesräcken. Till höger: Domprostebyn från 2005 är modernismens motsats när det kommer till trafikplanering. Här får bilen åter ta plats intill bostadsentrén.

Väster om kvarteret Abboten, invid det gamla elverket och Fornbyn, uppfördes Domprostebyn 2005. Ett helt nytt kvarter, med undantag för den befintliga Domprostegatan 56 som integrerades tillsammans med den nya bebyggelsen. Domprostegatan 56 byggdes på 1930-talet som bostäder för personalen på det intilliggande elverket och användes senare som kontor för Skara Energi. Den nya bebyggelsen bär förstås även den på sin tids ideal och skiljer sig kanske mest från modernismens bebyggelse i stadsdelen, genom hur bilen åter fått ta plats intill husen och entréerna.

Ovan: Av de här tre kedjehusen i kvarteret Munken från 1951 är det bara huset längst i norr som fått behålla sina originalfönster. Huset längst i söder är byggt 1983 och avviker tydligt från de tre andra, även om avsikten uppenbart har varit att få huset att passa ihop med trion. Förutom att byggnaden har en annan typ av tegel är gavelsprången helt olika.

ÖSTER OM JÄRNVÄGEN

Till vänster: 1960-tal har blivit 1970-tal och kvarteret Biskopen byggs. Här samsas flerbostadshus med plåtfasad, och enbostadsvillor i nostalgiskt formspråk. Till höger: Bengtstorpsgratan 9 från 1939 är en funktionalistisk pärla i området. Notera den kvadratiske byggnadskroppen, avsaknaden av fönsteromfattningar och det fina entrétaket.

När vi korsat järnvägen och kommer in på Brunsborgsgatan blir staden glesare. Katedralskolan från 1972 breder ut sig till höger och till vänster finns ett sammanhållet bostadsområde i kvarteret Biskopen. 60-tal har blivit 70-tal och efterfrågan på lägenheter viker för första gången på decennier. Oljekrisen får Sverige att lämna rekordåren och det är villa och eget hus som gäller igen. Några flerbostadshus med tidens plåtfasader blev det, men därutöver villor och radhus i huvudsak i tre olika varianter. Dels radhus, dels villor med sadeltak och så kallad joddlarbalkong och dels villor med brutet tak och därmed en lite mer tillbakablickande nostalgisk utformning. Efter flera år av kraftigt industrialiserat och likriktat byggande började ett intresse gro för en något mer traditionell villaarkitektur.

Vi fortsätter under Hagaborgsvägen och kommer upp på Liljedalsgatan. Utmed den gamla utfartsvägen mot Mariestad (gamla riksväg 6) ser vi ett av stadens gamla Barnhem på Liljedalsgatan 2. Den alléförsedda gatan kantas av sekelskiftesbebyggelse och avslutas i en välbevarad gårdsmiljö på Liljedalsgatan 7 innan vi når fram till Brogårdsvägen. Efter omvägen genom vår egen tids rekordår har vi rest tillbaka i tiden igen och landat hos det agrara landskapets äldre bebyggelse. Öster om Liljedalsvägen breder yngre kvarter ut sig med en blandning av 1970- och tidig 1980-talsbebyggelse, men också ett par funktionalistiska pärlor (Bengtstorpsgratan 5 och 9) från 1938 och 1939 som nu är en del av villaområdet. Flera av de andra husen har tidstypisk mexitegelfasad. Ett par tidstypiska exemplar finns på Knallevägen 12 och 14.

Till vänster: Villaområdet i kvarteret Biskopen med smala gator och tätt mellan husen. Bara nödvändiga transporter ska kunna köra hela vägen fram till dörren. **Till höger:** Liljedalsgatan, som förr var riksväg 6 ut ur stan, mot Mariestad. Den blandade bebyggelsen utmed gatan och i de närmaste kvarteren är tydligt läsbara årsringar i stadsdelens utveckling. **Nedan till höger:** Tidstypisk mexitegelvilla på Knallevägen.

VÄRT ATT VÄRNA

Till vänster: Det före detta barnhemmet på Liljedalsgatan 2 ger en bild av hur lantligt området kan ta varit under 1900- talets första decennier.

Till höger: Smidesräcke på fransk balkong i kvarteret Prelaten. Detaljomsorg är signum för den svenska 1950-talsarkitekturen.

Nästa sida: Villan på Liljedalsgatan 1 från 1962 har flera fina detaljer som kopparskorstenen och den tegelomfattade entrédörren.

I stadsdelen finns många byggnader med en för modernismen tidstypisk utformning och därmed ett tydligt pedagogiskt kulturvärde – de berättar och ger en bra bild av stadsbyggandet från 1950-1970-talen. Det finns också äldre byggnader i stadsdelen, som står ut som mer speciella inslag. De utgör en viktig förklarande länk mellan äldre tiders byggande och modernismens stadsutvidgning. Äldre och yngre bebyggelse sida vid sida ger oss perspektiv på stadens och stadsdelens utveckling. Samtidigt är det viktigt att, vid en eventuell komplettering av bebyggelse i stadsdelen, ta hänsyn till den i många fall konsekventa och modernistiska struktur som har etablerats vid områdets planläggning.

Uttryck som är värda särskild uppmärksamhet i 1950- och 1960-talsbebyggelsen är koppardetaljer, klinkerförsedda entrépartier, entrédörrar i trä, smidesräcken och lätta balkongkonstruktioner. En del av 1950- och

1960-talsbyggnaderna har en så pass originell utformning att en tillbyggnad kan vara svår att passa ihop med byggnaden. Vid förändringar i den mer homogena villabebyggelsen från 1960- och 1970-talet är det ofta gatusidan som är mest karaktärsskapande och byggnadsvolymen kan på grund av sin regelbundenhet klara av tillbyggnader utan att det förtar byggnadens stildrag.

Axel Demker

Plan- och bygglovsarkitekt, bebyggelseantikvarie

Läs mer

Moderna Skara – en guide till efterkrigstidens bostadsbebyggelse (2010) av Ulf Larsson och Lisa Molander (Västergötlands museum 2010)

Bebyggelseutvecklingen (s. 206-357) i *Skara efter 1900*. Ulf Larsson (2011).

Glimtar av en Guldålder. Arkitektur och bebyggelse i Västernorrland 1945-1965 av Peter Sundborg, Ilona Linder och Björn Grankvist (Länsmuseet Västernorrland, 2005)

Detta är en skrift om den stadsdel du bor i.

Med skriften vill vi beskriva den karaktär stadsdelen har idag och hur den har uppstått. Den är också en hjälp när du funderar på att söka bygglov eller göra andra förändringar.

Vi har tusen års historia. Och tusen möjligheter framåt.

